

Suomen Journalistiliitto kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta.

Pidämme erityisen tärkeänä, että perustuslain uudistuksessa otetaan huomioon seuraavat näkökohdat:

- Lähdesuojan suhde perustuslain uudistukseen tulee arvioida ja turvata jatkovalmistelussa,
- Tiedustelutoiminnasta syntyviin asiakirjoihin sovelletaan julkisuusperiaatetta,
- Tietolähteen asema turvataan Suomessa samalla tavalla kuin Ruotsissa ja
- Tiedustelutoiminnan väärinkäytösten rangaistusuhan on oltava ankara

Perustuslain kvalifikaatioperusteesta

Mietinnössä luonnostellussa hallituksen esityksessä ehdotetaan perustuslain 10 § 3 momentin muuttamista niin, että pykälän kvalifikaatioperusteeseen lisätään: ”sekä tiedon hankkimiseksi sotilaallisesta toiminnasta taikka sellaisesta muusta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta.”

Perustuslaissa ei ole tarkkarajaisesti määritetty, mikä toiminta voisi vakavasti uhata kansallista turvallisuutta. Ehdotettu perustuslain kvalifiointiperuste antaa oikeuden säätää tavanomaisella lailla toiminnasta, joka voi vakavasti uhata kansallista turvallisuutta.

Jatkovalmistelussa on tärkeää, että valtiota vakavasti uhkaavat toimenpiteet määritellään tarkkarajaisesti ja ettei lainsäädäntöön jätetä ns. kaatopykälää, joka mahdollistaisi kontrolloimattoman valvonnan. Esimerkiksi Yhdistyneissä kuningaskunnissa tiedusteluviranomainen CQHQ on WikiLeaks tietojen mukaan luokitellut tietyt tutkivat journalistit uhaksi kansalliselle turvallisuudelle.

Kuten mietinnöstä käy ilmi, Ruotsin hallitusmuodossa on lisärajoitus, jonka mukaan rajoitukset eivät saa olla niin pitkälle meneviä, että ne muodostaisivat uhkan kansanvallan perusteena olevalle mielipiteenmuodostukselle. Suomen perustuslaissa ei ole kyseistä rajoitusedellytystä, vaan perusoikeuksien kollisiotilanteessa perusoikeuksien ristiriitaisuutta punnitaan keskinäisesti.

Lähdesuoja on taattava

Mietinnössä on arvioitu lähdesuojan merkitystä vähäisesti. Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan ihmisoikeuksiin voidaan puuttua vain, jos se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa ja jos toimi on suhteellinen päämääriinsä nähden. Lähdesuoja perustuu perustuslain 12 § ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklaan ja sen oikeuskäytäntöön. Lähdesuoja on taannut luottamuksellisen viestinnän toimittajan ja lähteen välillä ilman pelkoa lähteen henkilöllisyyden paljastumisesta. Lähdesuoja takaa osittain sitä, että yhteiskunnalliset epäkohdat tulevat median kautta yleisön tietoon. Lähdesuoja auttaa viranomaisia myös tutkimaan epäkohtia.

EIT on katsonut, että viranomaisen tosiasialliset toimet voivat vaarantaa lähdesuojan (Telegraaf v. Hollanti 22.11.2012). Viranomaisilla ei ole oikeutta saada tietoonsa lähdeä, joka on paljastut puolustusvoimien luottamuksellisia asiakirjoja (Görmüş ja muut v. Turkki 19.1.2016). Lisäksi EIT on vakiintuneessa oikeuskäytännössä katsonut, että valtion on pitäydyttävä toimista, joilla voi olla yhteiskunnallista keskustelua näivettävä vaikutus (*chilling-effect*). Nämä ratkaisut voivat olla tosiasiallisia tai lainsäädännöllisiä.

Lainsäädännön jatkolainvalmistelussa on turvattava se, ettei tiedustelutoiminta missään olosuhteissa kohdistuisi journalisteihin. Lähdesuojan keskiössä on luottamus lähdesuojan säilymiseen. Jos tiedustelutoiminta kohdistuu journalisteihin tai lähteen tietoihin, sillä on yhteiskunnallisesti näivettävä vaikutus. Lainsäädännön jatkovalmistelussa on analysoitava tarkemmin lähdesuojan suhde luottamukselliseen viestintään.

Julkisuuslaki mahdollistaa median valvonnan

Useassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisussa on korostettu, että tiedustelulainsäädännön valvonta on järjestettävä asianmukaisesti. Suomessa asianmukaisen tuomioistuin- ja yleisen laillisuusvalvonnan lisäksi on huolehdittava siitä, että medialla voi olla keskeinen rooli väärinkäytösten paljastana. Tiedustelutoimintaan ja siitä tuotettaviin asiakirjoihin on sovellettava julkisuuslakia.

Valtakunnansyyttäjä Matti Nissinen on 30.12.2016 Twitter-viestissä todennut, että korruption torjunnan rikosoikeudelliset tulokset ovat suoraan verrannollisia median valppauteen. Muun muassa Jari Aarnion väärinkäytöksiin liittyvät epäilyt tulivat viranomaistutkintaan median kautta.

Lopuksi Journalistiliitto haluaa kiinnittää huomiota ilmoittajan (*whistleblower*) asemaan Suomen lainsäädännössä. Perustuslain muuttamisen yhteydessä ilmoittajan asemaa on turvattava vähintään samalla tavalla kuin Ruotsin lainsäädännössä. Ruotsissa on rikosoikeudellisesti sanktioitu viranomaislähteen etsiminen ja paljastaminen tilanteessa, jossa virkamies on vuotanut epäkohdasta medialle.

Suomessa vastaavaa rangaistusuhkaa ja kieltoa ei ole. Esimerkiksi medialle paljastettiin, että Venäjän presidentti Vladimir Putin on merkitty keskusrikospoliisin epäiltyjen rekisteriin. Vuotajaa lähdettiin etsimään valtakunnansyyttäjävirston ja poliisin toimesta. Olisiko kyseinen vuoto tulkittu Suomessa kansallista turvallisuutta uhkaavaksi toiminnaksi, joka olisi mahdollistanut tiedustelutoiminnan? Ruotsin lainsäädäntöä vastaavat määräykset turvaavat lähteen luottamusta tiedustelutoimintaan, mistä lähdesuojasta on kysymys.

Tiedustelutoiminnan väärinkäytöksistä on oltava ankara rikosoikeudellinen vastuu. Tiedustelutoiminnassa on kysymys kansalaisen luottamuksesta viranomaiseen. Perusoikeuksia koskevat väärinkäytökset romuttaisivat luottamusta yhteiskuntaan, mikäli rangaistusvastuu perustuisi rikoslain 40 luvun virkarikoksiin. Tiedustelutoimintaa koskevat kiellot voisivat muuten jäädä vähämerkityksellisiksi.

Helsingissä 20.1.2017

Petri Savolainen
Edunvalvontajohtaja, OTK

Jussi Salokangas
Lakimies, OTM